

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi  
4(2015) 97-119*  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2015)  
97-119*

## **SINIRAŞAN AKİFERLER HUKUKU TASLAĞI VE DİĞER SÖZLEŞMELERLE İLİŞKİSİ\***

Dr. Seyfi KILIÇ

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi  
seyfiklc@gmail.com

### **ÖZET**

Sınırtaşan sulara ilişkin uluslararası hukuk kurallarının eksikliği özellikle yeraltı sularından faydalanmalar konusunda daha belirgindir. Yeraltı suları toplam su tüketiminin önemli bir bölümünü sağlamasına rağmen, uzun yıllar boyunca gerek ulusal gerek uluslararası alanda ihmal edilmiş bir kaynaktır. 2008 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı ile kabul edilmiş olan Sınırtaşan Akiferler Hukuku Taslağı ile birlikte, uluslararası su hukukunda yeni tartışmalar gündeme gelmiştir. Taslakta devletlerin egemenliğine yapılan vurgu ve diğer küresel sözleşmeler olan 1997 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve 2013 yılında küresel hale gelen 1992 Helsinki Sözleşmesi ile olan ilişkisi, uluslararası alanda öne çıkan tartışma konularıdır. Diğer sözleşmelerle olan ilişkisi ile birlikte, taslağın alacağı nihai şekil de önümüzdeki yıllarda gündemde olacak tartışma konuları arasında yer alacaktır. Bu çalışmada da genel olarak taslak maddelerin içeriği ele alınmakta ve sınırtaşan sulara ilişkin uluslararası hukukun alacağı şekil incelenmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Yeraltı Suları, Sınırtaşan Akiferler Hukuku, Devletlerin Egemenliği.

### **ABSTRACT**

Lack of international norms regarding transboundary waters is particularly evident in the utilization of groundwaters. Although groundwaters constitute a significant part of total water consumption, it has been a disregarded resource for a long period both in domestic and international level. New debates have come to the international water law agenda after the adoption of the draft articles on Transboundary Aquifer Law with a resolution of the United Nations General Assembly. The emphasis to the sovereignty of the states in the draft and relation with the other global water conventions namely 1997 UN Convention and the 1992 Helsinki Convention which turned to a global convention in 2013 are the main subjects of the debate. The final form of the draft will also come to the agenda in forthcoming years along with the relation with other global conventions. In this study both the contents of the draft articles and divisive issues and the future of the international law on transboundary waters are inquired.

**Keywords:** Groundwater, transboundary Aquifers Law, State Sovereignty

---

\*Bu çalışmanın ilk hali Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde "Sınırtaşan Akiferler Hukuku Taslak Maddeleri Üzerine Bir Değerlendirme" adıyla rapor olarak Şubat 2012'de yayınlanmıştır.

## 1.GİRİŞ

Sınıraşan suları dolaylı olarak etkileyen Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi gibi uluslararası düzeyde birçok sözleşme bulunmasına rağmen doğrudan sınıraşan sular konusunda öne çıkan iki sözleşme bulunmaktadır. Bunlar 1997 tarihli Uluslararası Suyollarının Ulaşım Dışı Kullanımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1997 BM Sözleşmesi) ile 1992 tarihli Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) Sınıraşan Suyollarının ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanımı Sözleşmesi'dir (1992 Helsinki Sözleşmesi). Bu iki sözleşmenin yanı sıra gündemde olan bir diğer düzenleme ise 11 Aralık 2008 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'dır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK), 19 maddeden oluşan Sınıraşan Akiferler Hukuku'na ilişkin çalışmasını 2008 yılı toplantısında tamamlamış ve bu taslak maddelerini Genel Kurul'a göndermiştir (United Nations, 2008a:19). Genel Kurul da, 11 Aralık 2008 tarihinde 63/124 sayılı kararla, Sınıraşan Akiferler Hukuku'nu kabul etmiştir (UN General Assembly, 2008b) .

Sınıraşan Akiferler konusunda ortaya çıkan bu maddeler 1997 tarihli Uluslararası Suyollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin devamı olarak kabul edilebilir. Bunun nedeni UHK'nın söz konusu sözleşmeye ilişkin nihai taslağı kabul etmesinden sonra, sınırlandırılmış sınıraşan yeraltı sularına ilişkin bir karar yayınlamasıdır (International Law Commission, 1994: 88). UHK bu karar ile 1997 Sözleşmesi'nin kapsamı dışında kalan fosil akiferler ile yüzey suları ile ilişki içinde olmayan diğer yeraltı sularından faydalanmaları da düzenlemeyi hedeflemiştir.

1994 Raporu'nda UHK, bir suyolu ile ilişkisi olmayan yeraltı sularının da doğal bir kaynak olduğunu ve bu sulara ilişkin kuralların oluşturulmasının da büyük bir ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (International Law Commission, 1994: 135). Böylece UHK'nın 1994 Raporu'nda Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin taslağın, yüzey suları ile ilişkili olan yeraltı sularını kapsadığını ancak yüzey suları ile ilişkisi olmayan yeraltı sularını kapsamadığını kabul ettiği açıktır. Raporda UHK, uluslararası suyolları ile ilgili kuralların devletlere aynı zamanda sınıraşan yeraltı sularına ilişkin olarak da yol gösterici olmasını önermiştir. Bununla birlikte kararın giriş kısmında UHK, yüzey suları ile bağlantısı olmayan sınıraşan yeraltı sularına ilişkin kuralların oluşturulmasına yönelik çabalara da ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (International Law Commission, 1994: 90).

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2015) 97-119*  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2015) 97-119*

UHK, 1994 yılında yeraltı sularına ilişkin raporundan sonra, çalışma programına paylaşılan doğal kaynaklar ismini taşıyan bir başlık eklemiştir (International Law Commission, 2002: 243). İlk aşamada paylaşılan doğal kaynaklar başlığının sadece yeraltı suları değil, aynı zamanda petrol ve doğal gaz kaynaklarını da kapsamı planlanmıştır. Ancak, UHK tarafından çalışma için özel raportör olarak atanan büyükelçi Chusei Yamada, UHK'nın son çalışması olan 1997 BM Sözleşmesi'ni tamamlamak için sınıraşan yeraltı sularına öncelik vermenin daha uygun olduğunu düşünmüştür. Esasen 1997 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi yeraltı sularını da düzenlemektedir. Ancak bu düzenlemeler sadece göller ve nehirler gibi yüzey suları ile ilişkili olan yeraltı sularına ilişkin kurallar getirmektedir. Ancak, özel raportör Yamada nihai olarak çalışmasında yüzey suları ile ilişkili olan ve olmayan yeraltı suları arasında herhangi bir ayrıma gitmemiş ve tüm yeraltı sularını kapsayan bir çalışma yürütmüştür.

Bu çalışmada Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nın ortaya çıkış süreci ve üzerinde devam eden tartışmaların içeriğini incelemektedir. Makalede ilk bölüm girişe ayrılmıştır. İkinci bölüm ise yeraltı suları kaynakları ile ilgili genel çerçeveyi sunmaktadır. Üçüncü bölüm ise taslağın ortaya çıkış süreci ve bu dönemdeki tartışmaları incelemektedir. Dördüncü bölümde taslak maddeler ile ilgili bilgi verilmektedir. Beşinci bölüm taslak maddelerin 1997 Birleşmiş Milletler ve 1992 Helsinki Sözleşmesi ile olan ilişkisini ele almaktadır. Altıncı bölümde ise taslak maddelerin alacağı nihai şekli incelenmektedir. Yedinci bölümde ise taslak maddelerin en çok tartışılan konusu olan devletlerin egemenliği ilkesi ve bu ilkenin uluslararası su hukukundaki yeri incelenmektedir. Sonuç bölümü ise genel değerlendirmeye ayrılmıştır.

## 2. YERALTI SULARININ ÖNEMİ

Yeraltı suları tüm tatlı su kaynaklarının %97'sini oluşturmasına rağmen sınıraşan sular politikasında genellikle ihmal edilmektedir. Yeraltı suları günümüzde küresel su arzının yaklaşık %50'sini ve tarımsal sulamanın da %20'sini sağlamaktadır (Foster, 1999; 15). Bununla birlikte yeraltı suyunu yüzey suyundan ayırmak genellikle zor ve pahalıdır. Ayrıca bir yüzey kirlenmesi kolaylıkla gözlemlenebilir ve önlemleri alınabilirken, yeraltındaki kirlenme daha etkili önlemler, bilimsel araştırma, teknoloji ve mali kaynaklar gerektirmektedir. Hidrolik döngü içinde su yüzey suyundan yeraltı suyuna veya tersi yönünde kaynaklanır, akar ve sızar. Yeraltı ve yüzey sularının kullanımına ilişkin hukuki ayrıma giden Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde yüksek miktarda mali kaynak ve zaman uygun hukuki rejimin kararlaştırılması için harcanmaktadır (Vick, 2008: 10).

Su arzına ilişkin problem yaşayan Ortadoğu bölgesi, büyük yeraltı suları kaynaklarına sahiptir. Bu kaynaklar aynı zamanda beslenimi olmayan sınıraşan akiferlerdir. Bu akiferler “fosil akiferler” olarak adlandırılmakta ve binlerce yıl yaşında su kaynaklarını barındırmaktadır. Dünyada en iyi bilinen fosil akifer sistemi Çad, Libya, Sudan ve Mısır toprakları altında yer alan ve 375 000 km<sup>3</sup> su içeren Nubyan Kumtaşı Akifer Sistemi’dir (Maxwell, 2011: 380). Burada mevcut bulunun bütün suyu çekmek günümüzde ekonomik olarak mümkün değildir fakat su miktarı oldukça fazladır. Nubyan Kumtaşı Akifer Sistemi’nin içerdiği su miktarını anlamak için Nil Nehri’nin yıllık ortalama akımının 84 km<sup>3</sup> olduğunu belirtmek gerekmektedir (Schiffler, 1998: 140). Kuzey Afrika’daki diğer akifer sistemi ise Cezayir, Tunus ve Libya toprakları altında bulunun Kuzeybatı Sahra Akifer Sistemi’dir. Disi Akifer Sistemi ise Ürdün ve Suudi Arabistan toprakları altında bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2008 yılında kabul edilen Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı’nın tek konusunu yukarıda adı geçen akiferler ve akifer sistemleri oluşturmamakta aynı zamanda yenilenebilir ve yenilenemeyen tüm yeraltı suları da söz konusu taslağın kapsamına girmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, nehirler ve göller gibi yüzey sularının aksine yeraltı suları ulusal ve uluslararası düzeyde genellikle gereken ilgiyi görmemektedir. Bu durum uluslararası hukuk alanında da gözlemlenebilmektedir. Sınıraşan nehirler ve göllerle ilgili 400’den fazla uluslararası düzenleme ve anlaşma olmasına rağmen, sınıraşan akiferlerle ilgili sadece dört düzenleme bulunmaktadır (Mechlem, 2009:803). Sınıraşan akiferlerin göz ardı edilmesinin nedeni sadece bu kaynağın görünmez olmasından değil aynı zamanda sınıraşan akiferlere ilişkin kapsamlı ve kantitatif araştırmaların maliyetinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu kaynağı ele almak için gerekli teknik bilgiye sadece birkaç ülke sahiptir ve bunun sonucu olarak da yeraltı suları aşırı kullanım ve kalite bozulması sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Yeraltı sularının belirsizliği ABD ve Meksika sınırında gözlemlenebilmektedir. 1973’de ABD ve Meksika sınır bölgesindeki yeraltı sularını geliştirmek amacıyla bir protokol imzalamışlardır (International Boundary and Water Commission, 1973). Ancak iki taraf protokolün üzerinden yaklaşık olarak 30 yıl geçmesine rağmen sınıraşan akiferlerin sayısı konusunda hala bir uzlaşmaya varamamışlardır. Bu bölgedeki sınıraşan akiferlerin sayısı hakkında sekiz, onsekiz ve yirmi rakamları iddia edilmektedir (Eckstein, 2007: 567). Bu durum da yeraltı sularına ilişkin yapılacak düzenlemelerin teknik verilere ne kadar bağımlı olduğunu göstermektedir.

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
4(2015) 97-119  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015)  
97-119

### 3. SINIRAŞAN AKİFERLER HUKUKU TASLAK MADDELERİNE GİDEN YOL

1992’de özel raportör Robert Rosenstock’un, çalışmanın kapsamını yenilenebilir ve yenilenemeyen tüm yeraltı sularını dahil ederek genişletme isteği reddedilmiştir (International Law Commission, 1994: 90). UHK bu aşamada, çalışmanın başında yer almayan bu konuyu dahil ederek çalışmanın kapsamını genişletmek istememiştir. Ancak UHK’nın kullanmış olduğu sınırlanmış akiferler tabiri yanlışlıkla tercih edilmiştir. UNESCO’nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) bilimsel yardımından sonra UHK bu tavrını değiştirmiş ve tanımı “akifer” olarak yeniden yazmıştır. (Mechlem, 2009:805). UHK, 1994 yılında devletlere Uluslararası Suyollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Taslak’ın içinde bulunan ilkelerin sınıraşan yeraltı sularının düzenlenmesinde, uygun olanlarının “rehberlik etmesini” öneren bir karar almıştır (International Law Commission, 1994: 135).

Diğer yandan, UHK tarafından sınıraşan tabiri taslakta bilinçli olarak kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında özel raportör Yamada, yeraltı sularını “paylaşılan doğal kaynaklar” çerçevesi içinde ele almakla görevlendirilmiştir. Ancak Yamada’nın ilk raporunu sunmasından sonra Birleşmiş Milletler 6. Komitesi ve UHK’nın bazı üyeleri tarafından “paylaşılan” tabiri kuşkuyla karşılanmıştır. Çünkü “paylaşılan” tabiri kaynağın, insanlığın ortak mirası ve ortak mülkiyetine konu olabilecek bir yaklaşıma neden olabilir. Bu tür yorumlardan kaçınmak amacıyla taslağın başlangıç kısmında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun “Doğal Kaynaklar Üzerindeki Daimi Egemenlik” başlıklı 1803 no’lu kararına atıfta bulunulmuştur. Başlığın “paylaşılan doğal kaynaklar” yerine “sınıraşan yeraltı suları kaynakları”na dönüşmesi ile birlikte tartışma, 1997 BM Sözleşmesi ve taslak maddelerin kapsamı üzerine yoğunlaşmıştır (International Law Commission, 2003: 5).

UHK’nın 1994 raporunun giriş kısmında “sınırlanmış sınıraşan yeraltı sularına ilişkin kuralların değerlendirilmesine dair devam eden çabalara ihtiyaç olduğu” vurgulanmıştır. UHK’nın Suyolları Sözleşmesi çalışmasının dışında bırakılan tek akifer tipi yenilenemeyen akiferler değildir. Aynı zamanda yağmur suları ile beslenen ve sularını doğrudan denize boşaltan akiferler de bulunmaktadır. Örneğin Filistin’de, Batı Şeria’nın altında yer alan dağ akiferi yalnızca yağmur suları ile beslenmektedir. Bu akifer bu tipteki en iyi bilinen akiferdir.

Chusei Yamada UHK’nın “paylaşılan doğal kaynaklar” konusunda özel raportör olarak atandığı zaman çalışma alanı, petrol, gaz ve sınırlanmış sınıraşan yeraltı sularını kapsamaktadır. Sınırlanmış sınıraşan yeraltı suları tabiri yenilenemeyen, diğer bir deyişle yüzeysuyu kaynakları ile herhangi bir bağlantısı olmayan, fosil suları anlamında

kullanılmıştır. Ancak Yamada, sınıraşan yeraltı sularına ve bu kaynaklara ilişkin yasal bir rejimin oluşturulmasına odaklanmış ve petrol ve gaz kaynaklarına ilişkin düzenlemeleri daha sonraki aşamaya ertelemiştir (International Law Commission, 2008: 2). Ek olarak 2004'de UHK, çalışmanın kapsamının yenilenebilir ve yenilenemeyen tüm sınıraşan akifer tiplerine genişletilmesine karar vermiştir (International Law Commission, 2004: 126-127).

Bu çerçevede Yamada, çalışmasının başlangıcından 2008'e kadar toplam beş rapor sunmuştur. Bu dönemde 47 farklı ülke bu konuda UHK'ya yorum yapmıştır. Yorum yapan ülkeler arasında UHK'nın önceliğinin yeraltı suyu kaynaklarına verilmesi konusunda fikir birliği olmasına rağmen bağlayıcı bir sözleşme ya da bağlayıcı olmayan ilkeler konusunda bu ülkeler bir uzlaşmaya varamamışlardır. Daha sonraki aşamada komisyon tarafından, taslak maddeler temelinde bir sözleşme oluşturulmasının değerlendirilmesi tavsiye edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu bu tavsiyeleri dikkate almış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı olarak kabul etmiştir (United Nations, 2008).

2011 ve 2013 yıllarında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Altıncı Komite tarafından gerçekleştirilen toplantılarda, üye devletler taslak maddelerin nihai durumu hakkında görüşlerini bildirilmiştir. Bazı devletler taslağın hızlı bir biçimde ya da bir takvime bağlanarak bağlayıcılığı bulunan bir sözleşme olarak düzenlenmesini talep ederken, diğer bazı devletler de taslağın bir karar ya da ilkeler bildirgesi olarak kabul edilmesini talep etmişlerdir (United Nations, 2013a). Komite sınıraşan akiferlerin makul ve uygun yönetiminin ve taslak maddeler ile uyumlu bir şekilde ikili ve bölgesel düzenlemelerin yapılması konusunda, üye devletleri teşvik eden bir karar almıştır (United Nations, 2012: 1).

2013 yılındaki toplantılara gelindiğinde ise taslak maddeler üzerindeki tartışmalar daha önceki görüşmelerden bir farklılık göstermemektedir. Üye devletler taslağın nihai hali konusunda farklı görüşlerinde ısrar etmişler ve böylece Genel Kurul, taslağın son halinin 2016'daki toplantıya kadar ertelenmesini doğrultusunda bir karar almıştır (United Nations, 2013b: 2). Diğer yandan 2013 yılında alınan bu kararın önemli bir özelliği bulunmaktadır. Bu kararda, 2011 yılında alınan karardan farklı olarak devletlerin taslak maddeleri dikkate almaktan ziyade, bir ilke olarak ele almaları karara bağlamıştır (United Nations, 2013b: 1). Bu karar sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nın uluslararası alanda daha fazla kabul gördüğü şeklinde yorumlanabilse de, nihai metin ve nihai durum ortaya çıkmadan bu şekilde bir yorumda bulunmak karara gereğinden fazla anlam yüklemek olacaktır.

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
4(2015) 97-119  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015)  
97-119

#### 4. TASLAK MADDELERE GENEL BAKIŞ

Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun sınıraşan akiferlere ilişkin taslak maddeleri toplam 19 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler dört bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümler şu şekildedir: Giriş, Genel İlkeler, Önlem, Koruma ve Yönetim, ve Muhtelif Hükümler (United Nations, 2008).

Taslak maddelerin ilk bölümü iki maddeden oluşmaktadır. Birinci madde taslağın kapsamını: a) Sınıraşan akiferler ve akifer sistemlerinden faydalanma, b) Bu tür akifer ya da akifer sistemleri üzerinde etki yaratacak ve yaratma olasılığı olan diğer faaliyetler, c) Bu tür akifer ve akifer sistemlerinin korunması ve yönetilmesine dair önlemler ile tanımlamaktadır. Üç boyutu olan bu tanım açıkça diğer faaliyetlerin akiferleri etkileme potansiyeline işaret etmektedir.

2. maddede taslakta kullanılan terimler açıklanmaktadır. Bu terimler: akifer, akifer sistemi, sınıraşan akifer ve sınıraşan akifer sistemleri, akifer devleti, sınıraşan akifer ve sınıraşan akifer sistemlerinden faydalanma, yenilenen akifer, beslenme ve boşaltım bölgesi olarak sıralanmaktadır.

Taslak maddelerin ikinci kısmının başlığı "Genel İlkeler" dir. Devletlerin egemenliği başlıklı 3. madde, her akifer devletine, akifer veya akifer sisteminin toprakları içinde kalan kısmı üzerinde egemenlik vermektedir. Taslak maddeler 1997 BM Sözleşmesi'nin devamı olarak görülmesine rağmen, egemenliğe yapılan bu vurgu 1997 BM Sözleşmesi'nde yer almamaktadır. Bu maddenin vurgu yaptığı devletlerin egemenliği ilkesi ve bu ilkenin uluslararası su hukukundaki yeri, ayrı bir bölüm olarak incelenecektir.

4. madde, hakça ve makul kullanıma ayrılmıştır. Bu maddeye göre akifer devletleri, sınıraşan akiferlerden; ilgili akifer devletlerinin akiferlerden fayda elde etmesi; uzun dönemli faydaları maksimize etme; tek taraflı ya da ortak kapsamlı planlar oluşturma ve yenilenen akifer ya da akifer sisteminin etkin çalışmasını engelleyecek seviyede kullanmama yoluyla, makul ve hakça faydalanacaklardır.

5. madde hakça ve makul faydalanmaya ilişkin unsurları düzenlemektedir. Bu madde genel olarak 1997 BM Sözleşmesi'nin 6. maddesini temel almaktadır. Ancak iki eklemeye vardır. Bu eklemelerin ilki, akiferin beslenmesine ve oluşumuna, kıyıdaş devletin katkısına yapılan atıftır. İkinci ek ise, akifer veya akifer sisteminin ilgili ekosistemdeki rolüdür. Esasında 1997 BM Sözleşmesi'nde zımni olarak bulunan bu iki atıf,<sup>1</sup> Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağında doğrudan ifade edilmek yolu

<sup>1</sup>Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun çalışmaları hakkında Genel Kurula sunduğu raporun "Uluslararası Suyollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Hukuk Taslağı"nın 6. maddesinin yorumunda hidrolojik faktörleri açıklarken suyun katkısı da sayılan özellikler arasında yer almaktadır. [http://legal.un.org/ilc/documentation/english/A\\_49\\_10.pdf](http://legal.un.org/ilc/documentation/english/A_49_10.pdf), s.101.

ile güçlendirilmiştir. Ayrıca, 5. maddenin 2. paragrafı bu unsurlara verilecek ağırlıkla ilgilidir. Genel olarak 5. madde, 1997 BM Sözleşmesi'nin 6. maddesindeki özellikleri gerekli değişiklikleri yaparak tekrar etmektedir.

Bu noktada, 1997 BM Sözleşmesi ile Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı arasındaki farkı belirtmek de önemlidir. Taslakta 5. madde hayati insan ihtiyaçlarına şu şekilde özel bir vurgu yapmaktadır: "Sınıraşan akifer veya akifer sisteminden farklı şekillerde faydalanmaya verilecek ağırlıkta hayati insan ihtiyaçlarına özel önem verilecektir."

Önemli zarar vermeme yükümlülüğü başlıklı 6. madde, 1997 BM Sözleşmesi'nin 7. maddesinin tekrarıdır. Bununla birlikte, Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nda "Sınıraşan akifer üzerinde etkisi olacak ya da olması muhtemel faydalanma haricindeki diğer faaliyetler" şeklinde bir paragraf eklenmiştir. Bu paragraf 1997 BM Sözleşmesi ile karşılaştırıldığında önemli zarar vermeme yükümlülüğünü genişletmektedir. Bu kapsam genişlemesi, önemli zararın sadece diğer akifer devletlerini gözeterek değil aynı zamanda toprakları içerisinde boşaltım alanı olan devletleri de göz önünde bulunduran hidrolojik gerçeklik ile açıklanabilir. Bu yükümlülük, kendi mülkiyetini başkasına zarar vermeden kullanmak anlamına gelen "sic utere tuo ut alienum non laedas" şeklindeki hukuk ilkesine dayanmaktadır. Ancak önemli zarar eşiğinin ne olduğuna ve kimin karar vereceğine dair bir belirsizlik de mevcuttur. Diğer bir deyişle, toprakları içinde kirliliğin ortaya çıktığı ülkenin mi, yoksa zarar gören diğer ülkenin mi kirliliğin önemli zarar verdiği karar vereceğine ilişkin bir belirsizlik bulunmaktadır.

Taslağın 7. maddesi akifer devletleri arasındaki işbirliğini düzenlemektedir. Bu madde aynı zamanda 1997 BM Sözleşmesi'nin 8. maddesini yansıtmaktadır. Taslakta, akiferlerden makul ve hakça faydalanmanın sağlanması için egemen eşitliği, toprak bütünlüğü, karşılıklı fayda ve iyi niyet gibi unsurlar da sürdürülebilir kalkınma ilkesi ile birlikte belirtilmiştir.

Düzenli veri ve bilgi değişimi ile ilgili olan 8. madde büyük ölçüde 1997 BM Sözleşmesi'nin 9. maddesine dayanmaktadır. 8. maddeye göre akifer devletleri sınıraşan akiferlerinin durumuna ilişkin uygun veri ve bilgiyi birbirlerine sağlayacaklardır. Bununla birlikte maddenin ikinci paragrafına göre, sınıraşan akifere ilişkin bilginin yeterince açık olmaması durumunda, akifer devletlerinin konuya ilişkin veri ve bilgiyi sağlamak için en iyi çabayı göstermeleri gerekmektedir. Ayrıca uygun olan durumda akifer devletleri, diğer akifer devletleri ve uluslararası örgütlerle söz konusu verinin sağlanma sürecinde beraber çalışacaklardır. Üçüncü paragrafta akifer devletleri arasında veri talebi şu şekilde düzenlenmiştir: "Eğer bir akifer devletinden diğer bir akifer devleti, bir akifer sistemine ilişkin henüz hazır olmayan veri ve bilgiyi talep ederse, talep edilen devlet, talebe ilişkin



*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
*4(2015) 97-119*  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2015)*  
*97-119*

elinden gelen en iyi çabayı gösterecektir.” Ancak 1997 BM Sözleşmesi’nde olduğu gibi, bu paragrafta da talep edilen devletin veri ve bilgiyi sağlamak için ödeme talep edip edemeyeceğine ilişkin bir ifade yer almaktadır.

Taslağın 9. maddesi bölgesel anlaşma ve düzenlemelere ilişkin hükümleri içermektedir. İlgili madde, bir akifer veya akifer sisteminin yönetilmesi için devletlerin iki taraflı ya da bölgesel anlaşmalar oluşturmasını teşvik etmektedir.

Taslağın “Önlem, Koruma ve Yönetim” başlıklı üçüncü bölümü altı madde içermektedir. 10. maddeye göre “akifer devletleri sınıraşan akiferler veya akifer sistemleri içinde olan ya da onlara bağlı olan ekosistemlerin korunması ve muhafaza edilmesine ilişkin uygun olan tüm önlemleri alacaklardır.” Ayrıca devletler sadece bir akiferin içinde yer alan sulardan değil, aynı zamanda akiferin boşaltım bölgeleri yoluyla bıraktığı sulardan da sorumludur. Bu madde 1997 BM Sözleşmesi’nin 20. maddesini temel almaktadır. Ancak Sınıraşan Akiferler Taslağı’nda devletlerin yükümlülüğünün, 1997 BM Sözleşmesi’nden daha zayıf olduğuna ilişkin yorumlar da mevcuttur (McCaffrey, 2009: 277).

Akiferlerin beslenme ve boşaltım alanları ile ilgili olan 11. madde, 1997 BM Sözleşmesi göz önüne alındığında yeni bir maddedir. Bu maddeye göre sınıraşan akifer veya akifer sistemlerinin beslenme ve boşaltım bölgeleri, bu akifer ya da akifer sisteminin topraklarında yer aldığı devletler tarafından belirlenmelidir. Devletler aynı zamanda beslenme ve boşaltım süreçlerinin kontaminasyonunun en aza indirilmesi ve bu süreçlerin korunmasından da sorumludur. Bu maddenin ikinci paragrafı, akifer devletleri olmayan devletlerle bir akifer ya da akifer sisteminin korunmasına ilişkin ilkeleri düzenlemektedir. Bu durum akifer devleti olmayan ancak boşaltım veya beslenme alanı toprakları içerisinde olan bir devletin de sorumluluğunu gündeme getirmektedir.

“Kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü” başlıklı 12. madde, 1997 BM Sözleşmesi’nin 21. maddesinin ikinci paragrafı ile paralel hükümler içermektedir. Teknik nedenlerden dolayı, bir akiferi iyileştirmek bir yüzey suyunu iyi hale getirmekten daha pahalı ve zordur. Taslağın 12. maddesi, 1997 BM Sözleşmesi’ne tezat oluşturacak biçimde, kirliliğin kapsamlı ve detaylı bir tanımını ve insan sağlığı ve güvenliğine vurguyu içermemektedir. Bu madde zararı sadece devletler için sınırlamaktadır. Bu bağlamda ilgili maddenin aynı zamanda taslağın devlet temelli yapısını yansıttığı da söylenebilir.

Sınıraşan akiferlerin gözlemlenmesi 13. maddede düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci paragrafına göre, devletler mümkün olan durumlarda sınıraşan akiferleri diğer akifer devletleri ve uluslararası örgütlerle ortaklaşa gözlemlenmelidirler. Ortak gözlemin mümkün olmadığı durumlarda akifer

devletleri verileri karşılıklı olarak değişeceklerdir. Diğer taraftan bu maddenin ikinci paragrafı, devletler tarafından uygulanacak olan gözlemlene faaliyetlerinin standart hale getirilmesi ile ilgilidir.

Yönetim başlıklı 14. maddede, sınıraşan akiferlerin yönetim planları akifer devletleri tarafından oluşturulacağı ve akifer devletlerinin akiferlerin yönetimi için birbirlerine danışacakları belirtilmiştir. Ek olarak, eğer mümkün olursa bir ortak yönetim mekanizması kurulacaktır.

15. madde planlı faaliyetlerle ve doğal olarak akifer devletleri arasındaki müzakereler ve danışmalarla ilgilidir. Bu madde üç paragraftan oluşmaktadır. İlk paragrafta göre, bir akifer devleti planlı faaliyetlerinin diğer akifer devletlere olan etkisini değerlendirmekle yükümlüdür. İkinci paragrafta, bir akifer devletinin planlı faaliyetleri sonucunda diğer akifer devletlere olumsuz etkiler oluşturacağını öngörmesi durumunda bildirimde bulunacağı belirtilmiştir. Bu bildirim “zamanında” olması gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır. Ancak 1997 BM Sözleşmesi’nin aksine bu zamanlamaya ilişkin açık bir kısıtlama bulunmamaktadır. Bu bildirim aynı zamanda veri, bilgi ve çevresel etki değerlendirmesini de içermelidir. 15. maddenin üçüncü paragrafı planlı faaliyetler konusundaki anlaşmazlıkları düzenlemektedir. Bu paragrafta göre ilgili devletler birbirlerine danışmalı ve hakça bir çözüme ulaşmak için müzakereleri yürütmelidirler. Paragrafın ikinci cümlesine göre ilgili taraflar “bağımsız bir danışma kuruluşuna” başvurabilirler. Bu ifade sınıraşan akiferler üzerindeki anlaşmazlıkların uluslararasılaşması yolunu açmakta ve taslak maddeler içinde yer alan, devletlerin egemenliği ilkesi ile çelişir görünmektedir.

Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı, 1997 BM Sözleşmesi’nin genel yapısını, *mutatis mutandis*, takip etmektedir. Ancak 15. maddede, birçok ülkenin itirazına yol açan uzun ve detaylı bir süreç öngören 1997 BM Sözleşmesi’nin aksine, kısa ve detaylı olmayan bir danışma süreci öngörülmektedir.

Taslağın son kısmı olan ve “muhtelif hükümler” başlığını taşıyan dördüncü bölüm, dört maddeden oluşmaktadır. 16. madde, gelişmekte olan devletlerle teknik işbirliğini düzenlemektedir. Bu maddede devletlerin gelişmekte olan ülkelerle akifer yönetimi ile ilgili bilimsel, teknik ve hukuki alanlarda işbirliği yapması ve onlara yardım etmesi ve zararlı etkilerin azaltılması ve gözlemlenmesi konularında sorumluluğu olduğu belirtilmiştir.

Acil durumlar taslağın 17. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin ilk paragrafı acil durumu tanımlamakta ve bu tanımlı yaparken sınıraşan bir akiferi etkileyecek gerek doğal gerek insan faaliyetlerini kapsamaktadır. İkinci paragraf, acil durum ortaya çıktığında devletlerin davranışlarını düzenlemektedir. “Hayati insan ihtiyaçları” ifadesi, 5. maddede olduğu gibi

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2015) 97-119*  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2015) 97-119*

bu maddede de görülmekte ve devletlerin bu ihtiyaçları karşılama konusundaki sorumluluklarına işaret etmektedir.

18. madde, 1997 BM Sözleşmesi'nin tekrarıdır. Buradaki tek fark, "uluslararası su yolu" ifadesi yerine "sınıraşan akiferler" ifadesinin kullanılmasıdır. Her iki hüküm de uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmalar durumunda ilgili su kaynaklarının uluslararası hukuk tarafından korunduğunu belirtmektedir.

Taslağın son maddesi olan 19. madde, 1997 BM Sözleşmesi'nin 31. maddesini temel almıştır. Devletler, mümkün olan en çok veri ve bilgiyi vermekle yükümlüdür. Ancak bu veri ve bilgilerin, ulusal savunma ve güvenlik için hayati olması durumunda, hiçbir maddenin devletleri söz konusu veriyi sağlama konusunda zorlayamayacağı da hüküm altına alınmıştır. 1997 BM Sözleşmesi'nde olduğu gibi taslak, neyin ulusal savunma ve güvenlik için hayati olduğunu tanımlamayı devletlere bu konuda geniş bir alan bırakmaktadır.

## 5. DİĞER SÖZLEŞMELERLE OLAN İLİŞKİ

Bu bölümde Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nın, yürürlükteki diğer iki küresel su sözleşmesi olan ve kısaca 1992 Helsinki Sözleşmesi olarak bilinen, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) Sınıraşan Suyolları ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılmasına İlişkin Sözleşme ve 1997 BM Sözleşmesi ile olan ilişkisi ele alınacaktır.

### 5.1. 1997 BM Sözleşmesi ile Olan İlişki

Bu noktada Sınıraşan Akiferler Taslağı'nın sadece yüzey suları ile ilişkisi olmayan akiferlerle ilgili olmadığını yeniden belirtmek gerekmektedir. 1994'te Uluslararası Suyollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Hukuk Taslağı'nın bitirilmesinden sonra UHK, yüzey suları ile bağlantısı olmayan akiferler konusunda çalışmaya karar vermiştir. 1994 "Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Hukuk Taslağı", 21 Mayıs 1997'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve bir sözleşme haline almıştır. Sözleşmenin 2. maddesinin (a) paragrafına göre, "suyolu, birbiriyle fiziki ilişki içerisinde olan bir bütün ve normal olarak ortak bir varış noktasına akan yüzey ve yeraltı suları sistemidir." (United Nations, 1997: 3).

1994 yılında, UHK'nın, bir akiferin sınıraşan bir nehirle hidrolojik bir ilişkisi varsa, söz konusu akiferin 1997 BM Sözleşmesi'nin kapsamına girmesi konusunda fikri nettir. Böylece komisyon, diğer akifer türlerinin, yani yüzey suları ile bağlantısı olmayan akiferlerin, başka bir anlaşma ya da sözleşme altında düzenlenmesi gerektiğini zımni olarak kabul etmektedir.

Ancak günümüzde, sınıraşan akiferler taslağının kapsamı yüzey suları ile bağlantısı olmayan akiferlerle sınırlı değildir.<sup>2</sup> Taslak, yüzey sularından beslenen ve sularını oraya boşaltan tüm sınıraşan akifer türlerini kapsamayı amaçlamaktadır. Çünkü 1997 BM Sözleşmesi “uluslararası suyolları” ile hidrolojik ilişkiye sahip olan akifer ve yeraltı sularını da kapsadığı için sorunlu görünmektedir. Bu nedenle, “çifte düzenleme” aynı akifer veya akifer sistemi üzerinde karışıklığa sebep olacaktır. McCaffrey söz konusu çakışma ile ilgili olarak üç probleme işaret etmektedir: “ilk olarak, her iki belgenin de kapsadığı bir durumda hangisinin uygulanacağına dair bir kafa karışıklığına neden olacaktır; ikinci olarak, her iki belgenin kapsadığı durumlara uygulanabilecek kurallar tam olarak uyumlu değildirler ve üçüncü ve en önemlisi, sınıraşan akiferler taslağının sınıraşan akiferler üzerinde ‘egemenliği’ temel ilkelerden biri olarak kullanması 1997 BM Sözleşmesi ile tamamen uyumsuzdur.” (McCaffrey, 2009: 284). Bu problemin üstesinden gelinebilmesi için McCaffrey, eğer Uluslararası Hukuk Komisyonu, sınıraşan akiferler taslağının nihai halinin, devletlerin sınıraşan akiferlerinin yönetiminde temel alınmasına karar vermiş olsaydı, herhangi bir sorun yaşanmayacağını iddia etmektedir. Aynı zamanda Genel Kurul’un da bu yönde karar alabileceğini belirtmektedir. Ancak bu şekilde bir çözüme ulaşmak zor görünmektedir, çünkü 1997 BM Sözleşmesi’ne taraf olan ancak taslağın nihai haline taraf olmayan bir devlet, sınıraşan akiferlerine ilişkin konularda taslağın nihai halini uygulamak yönünde zorlanamaz. Su konusundaki uluslararası hukukun yetersiz kodifikasyonu, yeni bir düzenleme veya sözleşme ile bu defa karışık hale gelecektir. Sınıraşan Akiferler Hukuku ve 1997 BM Sözleşmesi arasında çatışan düzenlemelerin üstesinden gelebilmek için özel raportör Yamada, “diğer sözleşmeler ve uluslararası anlaşmalarla ilişkiler” başlıklı bir madde önermiştir (International Law Commission, 2005: 7). Ancak bu madde, UHK’nın taslak komitesi tarafından taslağın içerisine dahil edilmemiştir. Önerilen maddenin ikinci paragrafına göre, “bu maddelerin hiçbiri, taraf devletlerin mevcut taslak maddeler kapsamında, diğer taraf devletlerin haklarının tasarrufunu veya yükümlülüklerinin icrasını etkilemeyen, başka sözleşmeler ve uluslararası andlaşmalardan doğan ve mevcut taslak maddeler ile uyumlu haklarını ve yükümlülüklerini değiştiremeyecektir” (International Law Commission, 2005: 7). Birinci paragrafta, Taslak ve Uluslararası Su Yollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin Sözleşme arasındaki ilişki düzenlenmektedir. Önerilen ilk paragrafta göre, eğer bir devlet taslağın nihai haline ve 1997 BM Sözleşmesi’nin her ikisine birden taraf ise,

---

<sup>2</sup> UHK “sınırlandırılmış” terimini diğer su kütleleri ile ilişkisi olmayan akiferleri tanımlamak için kullanmıştır. Ancak sınırlandırılmış akifer basınç altındaki akifer anlamına gelmektedir. UHK, UNESCO’nun bilimsel desteği sayesinde terimi değiştirmiştir.

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 4(2015) 97-119*  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2015) 97-119*

sözleşmenin sınıraşan akiferlere ilişkin hükümleri sadece taslağın hükümleri ile uyumlu olursa uygulanabilir. Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun, Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'na üstünlük tanıdığı açıktır. Bu iki paragrafın taslağa eklenmesi durumunda, sınıraşan akiferler taslağının nihai hali, 1997 BM Sözleşmesi'ne göre üstünlüğe sahip olabilir ve iki uluslararası düzenleme arasında yukarıda belirtilen karışıklık bir nebze önlenebilirdi.

### **5.2. 1992 Helsinki Sözleşmesi ile Olan İlişki**

Küresel bir nitelik almadan önceki 1992 Helsinki Sözleşmesi birçok yönden 1997 BM Sözleşmesi'nden farklılık göstermektedir. Farklılıklar arasında kapsamı, içeriği ve kapsadığı coğrafi alan sayılabilmektedir. Bunların yanı sıra sınıraşan yer altı suları bakımından da 1997 BM Sözleşmesi'nden ayrılmaktadır. Yukarıda açıklandığı gibi, 1997 BM Sözleşmesi yerüstü suları ile bağlantılı olan yer altı sularını kapsar ve bağlantısız yer altı suları sözleşmenin kapsamı dışında bırakırken, 1992 Helsinki Sözleşmesi tüm yerüstü ve yeraltı sularını kapsamaktadır.

1992 Helsinki Sözleşmesi'nin kökeni 1970li ve 1980li yıllarda Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun (UNECE) aldığı bağlayıcılığı olmayan kararlara dayanmaktadır. 1990 ve 1991 yıllarında kurulan UNECE Su Sorunları Çalışma Grubu beş ayrı toplantı yaparak sözleşmeyi hazırlamışlardır (Clarke ve Kinna, 2014:17). Metin Mart 1992'de Helsinki'de yapılan toplantıda imzaya açılmıştır. Helsinki Sözleşmesi'nin metni 1997 BM Sözleşmesi'ne göre daha hızlı hazırlanmış ve oybirliği ile kabul edilmiş bir metindir. Ancak burada 1992 Helsinki Sözleşmesi'nin yakın hidrografik özellikler gösteren bir bölge için hazırlanmış olmasının büyük payı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Helsinki Sözleşmesi suyun miktarının değil kalitesinin sorun oluşturduğu bir bölge için hazırlandığından, kabul süreci de 1997 BM Sözleşmesi'ne göre daha hızlı olmuştur.

1996 yılında gerekli olan 16 kabul ve onay sayısına ulaşan 1992 Helsinki Sözleşmesi kabulünden dört yıl gibi kısa bir süre sonra yürürlüğe girmiştir. 2003 yılına gelindiğinde ise sözleşmenin sadece Avrupa sınırlarında kalmayıp küresel bir sözleşme olması yolunda önemli bir adım atılmıştır. Sözleşmenin 2003 yılındaki taraflar toplantısında (MoP), 2013 yılı itibarı ile sözleşmenin küresel bir düzenleme olması yönünde bir karar kabul edilmiştir (UNECE, 2003: 3). Bunun sonucunda da sınıraşan suları uluslararası alanda düzenleyen ve küresel iki sözleşme ortaya çıkmıştır.

1992 Helsinki Sözleşmesi yukarıda da belirtildiği gibi suyun miktardan çok kalitesi ile ilgili bir sözleşmedir ve 1997 BM Sözleşmesi'nin aksine makul ve hakça kullanma ilkesinin yerine devletlerin sınıraşan etkileri

engellemek, kontrol altına almak ve önlemek konusunda tüm önlemleri alması gerektiğini öne çıkararak hükme bağlamaktadır.

1992 Helsinki Sözleşmesi'ni 1997 BM Sözleşmesi'nden ayıran bir diğer önemli fark ise mevcut anlaşmaların durumuna ilişkindir. 1997 BM Sözleşmesi, sözleşmenin önceki anlaşmaları etkilemeyeceğini açık bir şekilde ifade ederken, taraf devletlere sadece mevcut düzenlemeleri sözleşme ile uyumlu hale getirme çağrısında bulunmaktadır (United Nations, 1997:3). 1992 Sözleşmesi ise taraf devletlere, mevcut düzenlemelerin Helsinki Sözleşmesi ile çatışması durumunda, gerekli düzenlemeleri yapması yükümlülüğünü getirmektedir (UNECE, 1992:7).

Sonuç olarak 1992 Helsinki Sözleşmesi ile Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'ndaki temel farkın, taslağın tıpkı 1997 BM Sözleşmesi'nde olduğu gibi önemli zarar vermeme ilkesini temel almasına karşılık, 1992 Helsinki Sözleşmesi'nin sınıraşan etkilerin engellenmesi, kontrol altına alınması ve önlenmesi olduğu ileri sürülebilir. Taslak maddelerin bağlayıcılığı olan bir sözleşme şeklinde düzenlenmesi durumunda ise her iki düzenlemeye de taraf olan devletler arasında bu anlayış farkından dolayı hukuki sorunlar çıkarabileceğini kabul etmek gerekmektedir.

## **6. TASLAĞIN GELECEĞİNE İLİŞKİN ÖNGÖRÜLER**

Taslak maddelerin içeriğine ve nasıl bir şekil alacağına ilişkin belirsizlik Birleşmiş Milletlerin 2013 toplantısından sonra da devam etmektedir. Bu belirsiz durumun 2013 yılında alınan kararda belirtildiği üzere en azından 2016 yılındaki Altıncı Komite toplantılarına kadar devam edeceği açıktır (United Nations, 2013b: 2). Taslağın nasıl bir şekilde uluslararası alana çıkacağına ilişkin birden çok senaryo bulunmaktadır. Bunlardan ilki bağımsız bir sözleşme olarak ortaya çıkması; ikincisi bağlayıcılığı olmayan bir ilkeler bildirgesi halini alması; son olarak da 1997 Sözleşmesine ek bir protokol olarak düzenlenmesi olarak sıralanabilir. Bu bölümde ayrı başlıklar altında bu konu ele alınacaktır.

### **6.1. Uluslararası Bir Sözleşme**

Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı tıpkı 1997 BM Sözleşmesi'nde olduğu gibi, ayrı bir uluslararası sözleşme oluşturmak üzere ele alınabilir. Bu amaç doğrultusunda da uluslararası bir konferans toplanıp yeterli sayıda onay ve katılma sağlandıktan sonra bağlayıcılığı olan bir uluslararası metin haline dönüşebilir. Ancak bu ihtimalin önünde birtakım engeller bulunmaktadır. 2011 yılındaki toplantıda taslağın nihai hali konusunda bu yönde görüş bildiren bazı ülkeler dahi bu önerilerinden 2013 yılında vazgeçmiş görünmektedirler. Bu itirazın gerek hukuki gerek siyasi sebepleri bulunmaktadır. Hukuki yönden bakıldığında aşağıda daha ayrıntılı bir

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
*4(2015) 97-119*  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences 4(2015)*  
*97-119*

şekilde incelenecek olan diğer sözleşmelerle ilişkisi öne çıkmaktadır. Görüşmeler sırasında ABD'nin öne sürdüğü bu çakışma durumu esasen taslak maddeler önündeki en büyük hukuki engeli oluşturmaktadır (Statement by the United States of America, 2013:1).

Siyasi engeller bakımından öne çıkan örnek ise İsrail'in tutumudur. İşgal altında tuttuğu Filistin topraklarından su çeken ve bunu gerek 1967 öncesi sınırlarındaki İsrail'de, gerek Batı Şeria'daki yerleşimlerinde kullanan İsrail, taslak maddelerin küresel bir kural haline gelmesinden ziyade, bölgesel düzeydeki politik durumun da dikkate alınması ve sorunların çözülmesi amacıyla ikili ve çok taraflı bölgesel anlaşmaların belirleyici olması gerektiğini ileri sürmüştür (Statement by Israel, 2013: 2). Bu görüşün birçok devlet tarafından da kabul gördüğü belirtilmelidir.

## **6.2. İlkeler Bildirgesi**

Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nın bağlayıcı olmaktan ziyade genel bir ilkeler bildirgesi olarak düzenlenmesi fikri giderek ağırlık kazanmış görünmektedir. Bu eğilim özel raportör Yamada'nın 5. Raporuna da yansımıştır (International Law Commission, 2008: 4). Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Uruguay adına bildirimde bulunan Uruguay da bu yöndeki talebini Genel Kurul'a iletmıştır (Statement by Uruguay, 2013:8). Uruguay'ın yanı sıra Japonya ve Guatemala da bu yönde açıklamalarda bulunmuşlardır. (Statement by Japan, 2013: 2; Statement by Guatemala, 2013: 2). Taslak maddelerin uluslararası sözleşmeye konu olması, söz konusu hükümleri uyulması zorunlu kurallar haline getirirken, ilkeler bildirgesi şeklini alması durumunda ise bağlayıcılığı zayıflayacaktır. Ayrıca bir sözleşme haline gelmesi için yapılacak olan uluslararası görüşmelerde, birçok devletin konuya ilişkin farklı yaklaşımlarından dolayı, taslak maddelerin içeriğinin zayıflayarak etkisini yitirme ihtimali bulunmaktadır. Taslak maddelerin ilkeler bildirgesi halini almasını savunan Portekiz gibi ülkeler ise, bağlayıcılığı olan uluslararası bir metnin ortaya çıkmasındaki zorluklara dikkat çekerek, ilkeler bildirgesini esasen uluslararası bir sözleşmenin ilk adımı olarak değerlendirmektedir (Statement by Portugal, 2013: 3).

## **6.3. 1997 BM Sözleşmesine Ek Protokol**

Taslak maddelerin 1997 BM Sözleşmesine ek bir protokol halini alması, sınıraşan nitelikteki su kaynaklarının uluslararası alanda tek bir sözleşme ile düzenlenmesi bakımından bir takım kuruluşlar tarafından dile getirilmiştir. Ancak bu seçenekte de bir sorun bulunmaktadır. 1997 BM Sözleşmesi hazırlanmaya başlandıktan ancak 34 yıl gibi oldukça uzun bir zaman sonra 2014 Ağustosunda, gerekli olan 35 taraf devlet sayısına

ulaşarak yürürlüğe girebilmiştir. Üzerinde bu kadar ihtilaf bulunan böyle bir metne ek bir protokolün yürürlüğe girmesinin ise yine oldukça uzun bir zaman alacağını tahmin etmek zor olmayacaktır.

### **7. SINIRAŞAN AKİFERLER HUKUKU VE DEVLETLERİN EGEMENLİĞİ**

Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nın en tartışmalı maddelerinden biri, akifer devletlerin egemenliği başlıklı 3. maddesidir. Uluslararası alanda devletler doğal kaynaklarının yönetimi ve korunması konusunda sıklıkla egemenliklerini ileri sürmektedirler. Andlaşmalar ve bildirimler gibi uluslararası belgeler de aynı şekilde devletlerin doğal kaynakları üzerindeki egemenliklerini tanımaktadır. Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı da aynı yolu izlemiş ve B.M. Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1962 tarihli ve 1803 sayılı Doğal Kaynaklar Üzerindeki Daimi Egemenlik kararına atıfta bulunarak ilgili maddeyi "Her akifer devleti sınıraşan akifer ya da akifer sisteminin sınırları içinde yer alan kısmında egemenliğe sahiptir. Devletler egemenliklerini uluslararası hukuk ve mevcut maddeler ile uyumlu bir şekilde uygulayacaklardır" şeklinde formüle etmiştir.

UHK'nın "Paylaşılan Doğal Kaynaklar"a ilişkin yorumunun üçüncü maddeye ilişkin ikinci paragrafında, birçok andlaşmada ve diğer uluslararası belgelerde de doğal kaynaklar üzerindeki devlet egemenliğine atıfta bulunduğu vurgulanmıştır. UHK'nın yorumunda, aynı zamanda üçüncü madde taslağında uluslararası hukuka atıfta bulunularak dengeli bir metnin ortaya çıkarıldığını belirtilmiştir (United Nations, 2008: 40).

UHK'nın yorumu, devletlerin doğal kaynakları üzerindeki egemenliğine gerek başlangıç bölümlerinde gerek ayrı bir madde olarak, Ozon Tabakasının Korunmasına İlişkin Viyana Sözleşmesi (1985); Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1992); Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (1982); 1992 Sınıraşan Suyolları ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanımı Sözleşmesi'ne ek Su ve Sağlık Protokolü (1999) gibi uluslararası andlaşma ve hukuki metinlere atıfta bulunsa da, egemenliğe yapılan bu vurgu birçok eleştiriye neden olmuştur (United Nations, 2008: 39).

Uluslararası Suyollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin 1997 Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin hazırlık sürecinde, UHK'nın özel raportörü olan Stephen McCaffey, sınıraşan akiferler üzerinde egemenliğe yapılan bu vurgunun artık terk edilmiş olan Harmon Doktrini'ni yeniden gündeme getirdiğini ileri sürmektedir. Aynı zamanda 1997 BM Sözleşmesi'nin, Uluslararası Hukuk Derneği'nin ve Uluslararası Adalet Divanı'nın da devletlerin sınıraşan su kaynakları üzerindeki mutlak egemenlik kavramını reddettiklerini belirtmektedir. McCaffrey, yorumda



*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
4(2015) 97-119  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015)  
97-119

verilen örneklere, sadece ikisinin su kaynakları ile ilgisinin olduğu ve Rio Deklarasyonu'nun genel ilkesini yeniden dile getirdiklerini ileri sürerek karşı çıkmaktadır. McCaffrey diğer yandan, Rio Deklarasyonunun ikinci ilkesinde, devletlere kendi kaynaklarını kullanma konusundaki egemen yetkilerinin, kendi yetki ya da kontrol alanları içindeki faaliyetlerinin başka ülkelerin çevresine zarar vermeden kullanmaları konusundaki sorumlulukları olduğunu hatırlatmaktadır (McCaffrey, 2006: 5). 2013 yılındaki görüşmelerde de Filistin temsilcisi bu konuya değinerek egemenlik ilkesinin bu kadar öne çıkarıldığı bir metnin, bir sözleşme haline gelmesine dönük eleştirilerini dile getirerek bu ifadenin Harmon Doktrini'ni yeniden gündeme getirdiğini ifade etmiştir (Statement by the State of Palestine, 2013). Aynı şekilde Guarani Akiferi Andlaşması tarafları olan Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Uruguay adına yorumda bulunan Uruguay da taslakta yer alan egemenlik ilkesinin taslağın temelini oluşturduğunu ve uluslararası hukuka uygun bir şekilde ele alınmasının gerekliliğini belirtmiştir (Statement by Uruguay, 2013:7).

Devletlerin sınıraşan bir akiferin kendi toprakları altında alan kısmındaki egemenlikleri konusunda ısrarının bir diğer sebebi de, sınıraşan akiferlerin büyük toprak parçaları altında bulunmaları ve yeraltı sularının, yer aldığı devletlere ait olduğu konusundaki tarihsel düşüncedir (Mechlem, 2009:811).

Taslak maddeler konusundaki ilk tartışmaların olduğu süreçte, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun birçok üyesi doğal kaynak üzerindeki daimi egemenliğin konu bağlamında temel olduğu ve taslak maddelerde kesinlikle yer alması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (International Law Commission, 2004: 10). UHK'nın ve Genel Kurul Altıncı Komite'nin bazı üyeleri Genel Kurul kararının giriş kısmında, daimi egemenliğe özel bir atıf yapılması konusunda ısrarcı olmuşlardır. Bununla beraber bazı üyeler aynı amaç için özel bir madenin oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir (International Law Commission, 2005:3). Egemenlik konusundaki vurguda ısrarın nedeni, bu kaynakların insanoğlunun ortak mirası olarak değerlendirilebileceği konusundaki kaygı olmuştur. Böyle bir durumda hiçbir devlet sınıraşan bir akiferin kendi toprakları altında kalan kısmına dair egemenliğini ileri süremeyecek ve bu kaynakları koruma, yönetme ve bu kaynaklardan faydalanmaya ilişkin kendi politikalarını uygulayamayacaktır.

Taslağın üçüncü maddesinin ilk cümlesi geleneksel egemenlik kavramına uygun düşmektedir. İkinci cümle ise sınıraşan akiferler üzerindeki egemenliğin uluslararası hukuk ve taslak maddelerle uyumlu bir şekilde kullanılacağını belirterek denge yaratmayı amaçlamaktadır. Bu şekilde sınıraşan akiferler hukuku taslağı egemenliğin mutlak olmadığını açık hale getirmektedir. Bu açık kısıtlamaya ek olarak bir takım zımnî kısıtlar da bulunmaktadır. Hakça ve makul faydalanma, önemli zarar

vermeme, izleme ve veri değişimi gibi hükümler de mutlak egemenliği esasen kısıtlamaktadırlar.

Üçüncü madde taslağına yorum yapan sadece altı ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler Avusturya, Brezilya, İsrail, Portekiz, Küba ve Türkiye'dir. Portekiz'in yorumu diğer beş ülkeden farklılık göstermektedir. Portekiz işbirliğinin belirtilerek mutlak egemenliğinin kısıtlanması gerektiğini vurgulamıştır (International Law Commission, 2008c: 22). Diğer yandan Brezilya ve İsrail egemenliğini, sınıraşan akifer devletleri tarafından uluslararası hukuka uygun bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. McCaffrey, Komisyonun pozisyonunu ve beş devletin yorumlarını değerlendirmiş ve devletlerin üçüncü maddeye ilişkin Harmon Doktrini'ni hatırlatan yorumlarında kendi çıkarlarını savunduklarını düşünseler de aslında uygulamalarının terk edilmiş ve gözden düşmüş Harmon Doktrini'ni yansıtmamakta olduğu sonucuna varmıştır (McCaffrey, 2009: 291).

Üçüncü maddenin ilk cümlesinin egemenlik hayaletini şişeden çıkardığını ve ikinci cümlede de bunu geri sokamadığı şeklinde yorumlar olsa da taslağın geneli bu şekilde bir anlam ifade etmemektedir (McCaffrey, 2009: 291). Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun genel yorumunda özel raportörün "bu kaynaklar arasındaki farkları bilmesine rağmen mevcut çalışmanın daha sonra yapılması planlanan petrol ve doğal gazla ilişkin çalışmaları etkileme potansiyelinin farkında olduğunu" belirtmiştir (International Law Commission, 2006:193). Esasen bu açıklama taslak metinde niçin egemenlik ifadesinin yer aldığı net bir şekilde ortaya koymaktadır. UHK bir akifer içinde yer alan suyu petrol ve doğal gazdan farklı olarak düşünmemektedir. UHK suyu, devletler tarafından kullanılabilir bir ekonomik kaynak olarak değerlendirmektedir. Ancak suyun petrol ve doğal gaz gibi ele alınması ihtilafli bir konudur. Suyun sadece insanlar için değil tüm ekosistem için hayati olduğu dikkate alındığında bu anlayışa karşı çıkılması gerekmektedir.

Sonuç olarak sınıraşan akiferlerde yer alan sular üzerinde egemenlik vurgusu, uluslararası su hukuku teamüllerinde ciddi bir değişime işaret etmektedir. Bununla birlikte taslağın, Altıncı Komite'nin önerisine uygun olarak daha sonraki bir aşamada sözleşmeye dönüşmesi durumunda bu konu birçok tartışmayı da gündeme getirecektir. Halihazırda, su kaynakları üzerinde mutlak egemenlik, uluslararası su hukukunda kabul edilen bir yaklaşım değildir (Vick, 2008:4).

## 8. SONUÇ

Yeraltı suyu dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu için su yönetimi ve arzının önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Ancak yeraltı suları ulusal ve

*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
 4(2015) 97-119  
*S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015)  
 97-119

uluslararası düzeyde ihmal edilmiş bir kaynaktır. UHK'nın akiferlerin yönetimini düzenlemeye ilişkin son girişimi iyi niyetli bir çalışma olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, devletlerin hakları ve yükümlülüklerine ilişkin herhangi bir bağlayıcı uluslararası hukuk belgesi bulunmamasına rağmen, Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslağı'nın uluslararası su hukukunda yeni tartışmaları beraberinde getirdiği açıktır.

Akifer devletlerinin egemenliği hükmü en tartışmalı konudur. Bu hüküm, uluslararası su hukukunda temelden bir değişime işaret etmektedir, çünkü bu tarz bir hüküm ne resmi bir uluslararası belgede ne de Uluslararası Hukuk Derneği gibi diğer kurumların çalışmalarında yer almamıştır. Ancak egemenlik hükmü, bu tarz düzenlemelere dahil olmak konusunda çekingen davranan devletlerin, sınıraşan akiferler hukukunu kabul etmesini sağlamakta çekici bir yön olarak da değerlendirilebilir.

Taslakta bazı eksiklikler bulunmaktadır. İlk olarak, nehirler ve göller gibi yüzey sularının aksine, sınıraşan akiferlerde devletlerin çıkarları açık bir şekilde tanımlanamamaktadır. Sınıraşan bir nehirde aşağı ve yukarı kıyıdaşların çıkarları ve kaygıları rahatlıkla algılanabilir ve buna göre politikalar oluşturulabilirken, akiferlerin görünmez ve karmaşık doğalarından ötürü, akifer devletlerinin çıkarlarını ve davranışlarını belirlemek zordur.

Taslağın bir diğer eksikliği ise, taslak maddeler akiferlerin korunmasını amaçlamamaktadır. 4. maddeye ilişkin yorumun beşinci paragrafında UHK, açıkça faydalanma eyleminin beslenme seviyesi ile sınırlandırılmasının gerekli olmadığını belirtmiştir. 4. madde faydalanmayı sadece akiferin etkin faaliyetinin devamını engelleyecek olan seviyede sınırlandırmaktadır. Buradan taslağın ana amacının sürdürülebilir kullanım değil, verim maksimizasyonu olduğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır.

UHK'nın çalışması aynı zamanda hukuki konularda bilimsel yardımın önemine de işaret etmektedir. Sınıraşan akiferler hukuku konusunda UNESCO'nun yardımı, UHK'yı akiferler konusunda yanlış bir tanım yapmaktan kurtarmıştır. Çalışmanın erken aşamalarında, UHK diğer su kütleleri ile hidrolik ilişkisi olmayan akiferler üzerinde çalışmaya karar vermiş ve bu tip akiferleri tanımlamak için "sınırlandırılmış" tabirini kullanmıştır. Ancak UNESCO'nun yardımından sonra UHK tavrını değiştirmiş ve bu terimi kullanmamıştır çünkü hidrolojik olarak sınırlandırılmış akifer basınç altındaki akifer anlamına gelmektedir. Bununla beraber, bir süre sonra UHK taslağın kapsamını genişletmeye karar vermiş ve yenilenebilir ve yenilenemez tüm akifer tiplerini çalışmaya dahil etmiştir.

Taslağın alacağı nihai şekil hala belli değildir ve bu konu üzerindeki tartışmalar gündemdeki yerini korumaktadır. Eğer taslak bir sözleşme şeklini alırsa, aynı konuyu düzenleyen sözleşmelerden sadece birine taraf olan

- S. Kılıç / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(2015) 97-119
- S. Kılıç / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015) 97-119

kıyıdaş devletlerarasında karışıklığa neden olacaktır. Unutulmamalıdır ki, 1997 BM Sözleşmesi aynı zamanda yeraltı sularını da düzenlemektedir. Bir diğer seçenek, taslağı 1997 BM Sözleşmesi'ne bir protokol olarak eklemektir. Bu seçenek de uyumsuzluk yaratma potansiyeline sahiptir çünkü konvansiyonu kabul etmiş olan devletlerin taslağa ilişkin pozisyonları net değildir. Bu nedenle bu muhtemel çakışma, sınıraşan sular konusundaki uluslararası hukukta karışıklığa neden olacaktır.

#### KAYNAKÇA

- Clarke, Alistair Rieu and Rémy Kinna. (2014). Can Two Global UN Water Conventions Effectively Co-exist? Making the Case for a 'Package Approach' to Support Institutional Coordination, *Review of European Community & International Environmental Law*, 23 (1), 15-31.
- Eckstein, Gabriel E. (2007). Commentary on the U.N.International Law Commission's Draft Articles on the Law of Transboundary Aquifers, *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*,18 (3), 537-610.
- Foster, S. (1999). Essential Concepts for Groundwater Regulators, in Salman A. A Salman (Ed), *Groundwater Legal and Policy Perspectives*, World Bank Technical Paper No: 456, (p.15-30), Washington: The World Bank, 1999.
- International Boundary and Water Commission. (1973). Minute no 242, Retrieved 26.09.2014 from <http://www.ibwc.gov/Files/Minutes/Min242.pdf>.
- International Law Commission. (1994). Report of the International Law Commission on the Work of Its Forty-sixth Session, (UN Doc. A/49/10). Retrieved 26.10.2014 from [http://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA\\_Resolution\\_on\\_Law\\_of\\_Transboundary\\_Aquifers.pdf](http://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA_Resolution_on_Law_of_Transboundary_Aquifers.pdf).
- International Law Commission. (2002). Report of the International Law Commission Fifty-fourth session, (UN.Doc A/57/10). Retrieved 26.10.2014 from [http://legal.un.org/ilc/documentation/english/A\\_57\\_10.pdf](http://legal.un.org/ilc/documentation/english/A_57_10.pdf).
- International Law Commission. (2003). Shared natural resources: first report on outlines, (UN Doc. A/CN.4/533). Retrieved 26.10.2014 from [http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a\\_cn4\\_533.pdf](http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_533.pdf).
- International Law Commission. (2004). Report of the International Law Commission to the General Assembly on Its Fifty-Sixth Session, (UN GAOR, 56th Sess., Supp. No. 10, UN Doc. A/59/10). Retrieved 16.11.2014 from <http://legal.un.org/ilc/reports/2004/2004report.htm>.
- International Law Commission. (2005). Third report on shared natural resources: transboundary groundwaters, (U.N. Doc. A/CN.4/551). Retrieved 26.10.2014 from <http://www.internationalwaterlaw.org/bibliography/UN/UNILC/Groundwater/Yamada%203rd%20Report-Addendum.pdf>.
- International Law Commission. (2008). Fifth Report on Shared Natural Resources: Transboundary Aquifers, (UN Doc. A/CN.4/591). Retrieved 26.10.2014

- S. Kılıç / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(2015) 97-119
- S. Kılıç / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015) 97-119

from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/249/11/PDF/N0824911.pdf?OpenElement>.

- Kılıç, S. (2012). Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslak Maddeleri Üzerine Bir Değerlendirme, *ORSAM Su Araştırmaları Programı*, Rapor no:12, Ankara: ORSAM Şubat, 2012.
- Schiffler, M. (1998). Conflicts over the Nile or Conflicts on the Nile, in W. Scheumann and M Schiffler (Ed), *Water in the Middle East*, (137-150) Berlin: Springer, 1998.
- Maxwell, N. (2011). The Nubian Sandstone Aquifer System: Thoughts on a Multilateral Treaty in Light of the 2008 UN Resolution on the Law of Transboundary Aquifers, *Texas International Law Journal*, 46, 379-408.
- McCaffrey, S. (2006). Comments on the International Law Commission's Draft Articles on the Law of Transboundary Aquifers, Retrieved 22.10.2014 from <http://ssrn.com/abstract=1114988>.
- McCaffrey, S. (2009). The International Law Commission Adopts Draft Articles on Transboundary Aquifers, *The American Journal of International Law*, 103,(2) 272-293.
- Mechlem, K. (2009). Moving ahead in protecting freshwater resources: The International Law Commission's Draft Articles on Transboundary Aquifers, *Leiden Journal of International Law*, 22 (4), 801 – 821.
- Statement by Guatemala. (2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers (22 October 2013), Retrieved 16.10.2014 from <https://papersmart.unmeetings.org/media2/703107/guatemala-87.pdf>.
- Statement by Israel. (2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers (22 October 2013), Retrieved 16.10.2014 from <https://papersmart.unmeetings.org/media2/703122/israel-87.pdf>.
- Statement by Japan. (2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers (22 October 2013), Retrieved 16.10.2014 from <https://papersmart.unmeetings.org/media2/1267523/japan.pdf>.
- Statement by Portugal. (2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers (22 October 2013), Retrieved 16.10.2014 from <https://papersmart.unmeetings.org/media2/703105/portugal-87.pdf>.
- Statement by the State of Palestine. (2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers, <https://papersmart.unmeetings.org/media2/703060/palestine-87.pdf>.
- Statement by the United States of America. ( 2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers (22 October 2013), Retrieved 16.10.2014 from <https://papersmart.unmeetings.org/media2/703097/us-87.pdf>.

- S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
4(2015) 97-119
- S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015)  
97-119

- Statement by Uruguay. (2013). 68<sup>th</sup> Session of the UN General Assembly Sixth Committee: Agenda Item 87: The Law of Transboundary Aquifers (22 October 2013), Retrieved 16.10.2014 from <https://papersmart.unmeetings.org/media2/703071/uruguay-87.pdf>.
- UNECE. (1992). Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes, 17 March 1992, Helsinki, Retrieved 16.10.2014 from <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/water/pdf/watercon.pdf>.
- UNECE. (2003). Amendment to Article 25 of the Convention, (ECE/MP.WAT/14), Retrieved 27.10.2014 from <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2004/wat/ece.mp.wat.14.e.pdf>.
- United Nations. (1997). UN Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses, New York, Retrieved 22.10.2014 from [http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8\\_3\\_1997.pdf](http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_3_1997.pdf).
- United Nations. (2006). Report of the International Law Commission, General Assembly Official Records Sixty-first session, Supplement No. 10 (A/61/10). Retrieved 16.10.2014 from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/636/20/PDF/G0663620.pdf?OpenElement>.
- United Nations. (2008a). Report of the International Law Commission, General Assembly Official Records Sixty-third session (Supplement No. 10 UN Doc. A/63/10). Retrieved 10.11.2014 from <http://legal.un.org/ilc/reports/2008/2008report.htm>.
- United Nations. (2008b). Resolution adopted by the General Assembly, (UN Doc. A/RES/63/124). Retrieved 16.11.2014 from [http://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA\\_Resolution\\_on\\_Law\\_of\\_Transboundary\\_Aquifers.pdf](http://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA_Resolution_on_Law_of_Transboundary_Aquifers.pdf).
- United Nations. (2008c). Shared natural resources: comments and observations by Governments on the draft articles on the law of transboundary aquifers, (UN A/CN.4/595). Retrieved 26.10.2014 from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/284/80/PDF/N0828480.pdf?OpenElement>.
- United Nations. (2012). The Law of Transboundary Aquifers (UNGA Resolution A/RES/66/104). Retrieved 22.10.2014 from <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/465/06/PDF/N1146506.pdf?OpenElement>.
- United Nations. (2013a). Praising Draft Texts on Transboundary Harm, Aquifers, Allocation of Loss, Delegates Disagree over Final Forms, Seek Further Examination, Retrieved 22.10.2014 from <http://www.un.org/press/en/2013/gal3464.doc.htm>.
- United Nations. (2013b). Resolution adopted by the General Assembly on 16 December 2013, (A/RES/68/118). Retrieved 22.10.2014 from [http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/465/06/PDF/N1346506.pdf?OpenElement)

- S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*  
4(2015) 97-119
- S. Kılıç / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Journal of Social Sciences* 4(2015)  
97-119

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/446/53/PDF/N1344653.pdf?OpenElement.

- Vick, Margaret J. (2008). International Water Law and Sovereignty: A Discussion of the ILC Draft Articles on the law of Transboundary Aquifers, Retrieved 26.09.2014 from <http://ssrn.com/abstract=1125065>.